

Replik till Lars Björnshauge

angående KB:s stöd till universitets- och högskolebibliotekens tekniska utveckling
Universitetsbibliotekarien i Lund, Lars Björnshauge, går i senaste numret av Ikoner (3/2002) till häftigt angrepp på KB, "inklusive BIBSAM och LIBRIS", som han menar åsidosätter sina skyldigheter att stödja den tekniska utvecklingen av de svenska universitets- och högskolebiblioteken.

Han menar att orsakerna är KB:s brist på medel och kompetens. Han ifrågasätter också BIBSAM:s och LIBRIS' organisatoriska placering vid KB samt om LIBRIS och BIBSAM överhuvudtaget skall tillhöra samma organisation.

Som kontrast till den rådande inkompetensen på KB nämner han t.ex. Lunds universitets bibliotek "som utvecklat tjänster som förenklar och effektiviserar användarnas tillgång till information" och som "bör få centralt stöd".

Vad gör KB?

För det första vill vi helt hålla med Lars om att det krävs stora insatser, centralt och lokalt, för att ge biblioteken de system som behövs för att effektivt kunna hantera de snabbt ökande mängderna information i elektronisk form. Vi håller också med om att de traditionella katalogerna inte räcker till för att organisera tillgången till dessa resurser. Att "Kungl. biblioteket, inklusive BIBSAM och LIBRIS, visat ett ytterst begränsat intresse för att ta fram sådana system och tjänster som på en och samma gång förenklar bibliotekens arbetsrutiner och gör forskares och studerandes informationsförsörjning mera komplett och effektiv" håller vi inte alls med om. Däremot kan man ha olika uppfattningar om hur det ska gå till, vem som skall utföra arbetet och vad som är det rätta tillfället att agera.

Lars går hastigt förbi de omfattande insatser BIBSAM gjort på licenssidan och konstaterar samtidigt att de 10-tals miljoner som betalats ut i form av avtalssubventioner varit av begränsat värde, eftersom de bara reducerat, men inte eliminerat, "bibliotekens finansiella problem". Vi är medvetna om att subventionerna bara tjänat som "smörjmedel", något annat var aldrig meningen.

Vad gäller insatserna för att effektivisera tillgången till de elektroniska resurserna dömer Lars snabbt ut det stöd som inom ramen för ansvarsbibliotekssystemet lämnats till utveckling av ämnesportaler. För snabbt, tycker vi. På många håll i världen görs försök att på detta sätt lindra den sjuka som alla som söker information på webben talar om och som kallas "information overload". Vi säger inte att vi hittat den exakt rätta nivån eller formen för dessa insatser. Verksamheten är egentligen bara i sin begynnelse, även om tre av portalerna rankats bland de tio "absoluta favoriterna" av det webb-baserade nyhetsbrevet Inetmedia. Uppgiften att närmare utforma portalerna och fylla dem med innehåll ligger i vilket fall på de enskilda ansvarsbiblioteken som arbetar inom olika ämnesområden och med olika förutsättningar. För närvarande pågår ett projekt för att i form av teknisk samordning göra arbetet kostnadseffektivare och resultatet enklare sökbart. Lars nämner att ett bibliotek, KTHB, lagt sin portal på is. 10 stycken fortsätter sitt arbete.

När det gäller andra system för tillgång till elektroniska dokument, t.ex. hantering av e-tidskrifter, görs mycket riktigt utvecklingsinsatser av allmänt intresse vid Lunds universitets bibliotek, men allt fler system börjar också uppträda på den s.k. öppna marknaden. Från KB:s sida ser vi klart behovet av centrala insatser. Frågan är bara hur dessa insatser ska göras och vilket eller vilka system man ska satsa på. I LIBRIS ledningsgrupp har genomgående rätt full

enighet i frågan om hanteringen av e-tidskrifterna och detta är en högprioriterad fråga för hösten 2002, då man går vidare med införing i LIBRIS centrala katalog och utvärdering av system för kompletterande funktioner.

En del av de ytterligare insatser som behövs för att effektivisera forskares och studenters arbete med elektronisk information, t.ex. tillgängliggörande av kurslitteratur- och läromedelssamlingar, utveckling av mer eller mindre ämnesspecifika, interaktiva vägledningar i informationssökning, samt vidareutveckling av modeller för individ- och/eller kursanpassade digitala bibliotek, hoppas vi få medel att genomföra i samband med uppbyggnaden av den allmänna biblioteksportal som BIBSAM med hjälp av biblioteken planerar för nätuniversitetet.

Utvecklingsstöd till elektronisk publicering inom högskolan, som Lars nämner som ett intressant insatsområde, har länge funnits med bland BIBSAM:s prioriteringar och ett flertal intressanta projekt har finansierats under senare år. Samordning över organisationsgränserna kräver dock enighet i en rad olika avseenden mellan universitet och högskolor, något som hittills stött på stora svårigheter.

Apropå behovet av enighet förtjänar det att påpekas att KB redan för fyra år sedan presenterade ett övergripande förslag till utveckling av elektroniska "tjänster som förenklar och effektiviserar användarnas tillgång till information". Förslaget, som fick namnet SVEBIB (SVERiges Elektroniska forskningsBIBliotek), lades emellertid på is, eftersom man vid många bibliotek (långt ifrån alla!) ansåg att sådana tjänster bäst utvecklades lokalt och med utgångspunkt i lokala behov. Tiden var inte mogen.

KB:s kompetens

I frågan om KB:s kompetensnivå är vi naturligtvis partiska, men vi gör vårt bästa för att den skall motsvara uppgifterna. Vad gäller ICT-kompetensen vill vi hävda att det skett en synnerligen positiv utveckling under senare år, både på höjden och bredden. Det gör oss uppriktigt ledsna, att Lars tycker den är undermålig. Vi är av en helt annan uppfattning.

Ekonomiska resurser

Vad gäller de ekonomiska resurser som står till vårt förfogande för att stödja och utveckla informationsförsörjningen i den svenska högskolan anser vi givetvis att de kunde vara större. Man ska dock komma ihåg att detta stöd redan idag, om man bara ser till verksamheterna vid LIBRIS och BIBSAM, uppgår till ca 60 miljoner kr/år. Detta eliminerar inte bibliotekens finansiella problem, men med tanke på den långtgående decentraliseringen av den svenska högskolan kan det ifrågasättas om centrala insatser, oavsett storleken, någonsin kan få den effekten.

Vi menar att dessa resurser på det hela taget används effektivt i förhållande till givna mål och uppdrag. Till stöd i våra bedömningar har vi ett betydande antal referens- och samrådsgrupper med bred representation från universitets- och högskolebiblioteken, där man sannerligen inte ryggar för att uttrycka invändningar i de fall man tycker man har fog för det.

Organisatoriska aspekter

Vad avser den organisatoriska frågan vill vi gärna informera Lars om att vi i Sverige på 1980-talet hade en fristående myndighet som bl.a. ansvarade för samordning och utveckling av universitets- och högskolebiblioteken. Den kallades DFI (Delegationen för vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning) och lades ned 1988. Två av oss undertecknade var, på olika

sätt, involverade i dess verksamhet. Vi skulle inte vilja påstå att dess organisatoriska ställning var någon avgörande fördel. Men med tanke på den förbryllande referensen till KB:s marginella "användarvolym" är det kanske en placering vid ett användartätare forskningsbibliotek Lars rekommenderar?

DFI hade också utvecklingsansvaret för LIBRIS. Inte heller det minns vi som någon bra lösning.

Att det kan vara fördelaktigt med en boskillnad mellan å ena sidan BIBSAM, som till största delen arbetar med övergripande utvecklingsfrågor, och å den andra LIBRIS-avdelningen, som utgör en synnerligen drifttung verksamhet, skriver vi gärna under på. Men den boskillnaden finns redan i KB:s organisation. Samtidigt är möjligheterna goda att, då så anses lämpligt, bedriva samverkan avdelningarna emellan, men det tror vi uppriktigt sagt inte är till någon nackdel för berörda bibliotek.

Den av Lars påtalade risken att "medel för nationella insatser kanaliseras till andra aktiviteter" är faktiskt utomordentligt liten med tanke på den omfattande insyn biblioteken har i KB:s aktiviteter och budget. Tvärtom finns flera exempel på hur KB tagit av reguljära, odedicerade medel för att stödja forskningsbiblioteken ekonomiskt, t.ex. i form av licensavtalssubventioner.

"Kreativ marknadsföring"

Lars Björnshauge har, under den korta tid han varit verksam i Lund, klart manifesterat att han har oerhört höga ambitioner vad gäller att bidra till den tekniska utvecklingen vid de svenska universitets- och högskolebiblioteken. Han har på Lunds universitets bibliotek tillgång till en IT-avdelning av en omfattning som väsentligt överstiger de lokala behoven, och han har här snabbt och effektivt satt igång en utveckling av intressanta system för hantering av e-resurser. Sedan har han med osedvanlig idoghet, för att inte säga aggressivitet, försökt få KB att köpa och/eller stödja saluföring av dessa produkter. Listan kan göras lång av exempel på hur Lars med minst sagt tveksamma metoder försökt enrollera KB som samarbetspartner. Det har, som vi förstått det, varit oerhört väsentligt för Lars att i form av försäljningsintäkter snabbt kunna få täckning för satsade pengar. När KB av flera olika skäl, bl.a. juridiska, inte ansett sig kunna tillmötesgå hans önskemål har detta omedelbart lett till mycket ansträngda relationer.

För vår del kan vi tyvärr inte bortse från detta när vi söker orsaker till Lars häftiga och delvis okunniga angrepp på KB.

Till sist

Avslutningsvis vill vi annars bara säga att vi har den största respekt för den tekniska kompetensen och kreativiteten på Lunds universitets bibliotek. Vi önskar bara att vi i ordnade former skulle kunna diskutera hur resultatet av den kompetensen bäst kan utnyttjas till fromma för informationsförsörjningen inom övriga delar av den svenska högskolan. Vi tycker inte att Lars utfall förbättrar förutsättningarna för en sådan diskussion.

Tomas Lidman
Kjell Nilsson
Mats Herder